

Seminar Arhivi, knjižnice, muzeji : mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Poreč, 26–28. studenoga 2003.

Ovogodišnji je AKM seminar, u organizaciji Zajedničke radne grupe AKM i Hrvatskoga knjižničarskog društva, po sedmi puta okupio stotinjak knjižničara, muzealaca i arhivista koji su razmjenjivali praktična i teorijska iskustva u svjetlu razvoja i uporabe novih tehnologija na područjima svojega djelovanja.

Trodnevni je program započeo izlaganjem Katice Tadić o bibliografiji, *Arhivi, čitaonice, knjižnice i muzeji Rijeke i okolice u "Novom listu" 1900–1999. godine*. Cilj je toga opsežnog poduhvata, započetog 1996. u sklopu projekta Organizacija, očuvanje i uporaba hrvatske pisane baštine, bio okupljanje podataka o tome kako su novine tijekom 20. stoljeća predstavljale informacijsko-baštinske ustanove kulture jednoga regionalnog područja. Autorica je opisala tijek svojega višegodišnjeg rada – kako se, primjenjujući pravilnike, standarde i smjernice suvremenog knjižničarstva odlučila za formalne bibliografske jedinice, kako je uobličavala bibliografski niz, kazala i ostale dodatke te kojom se računalnom podrškom služila. Njezino je promišljanje da zajednička rješenja za sve tri struke i djelatnosti koje teže sudjelovati u globalnom informacijskom okruženju, danas u 21. stoljeću i daljnjoj budućnosti, moraju imati stvarnu podlogu u svojoj prošlosti.

Vlatka Lemić u svome je izlaganju *Arhivi i korisnici: stanje i perspektive informacijske službe u Hrvatskoj i svijetu*, prikazala rad suvremene arhivske informacijske službe te izvore koji joj stoje na raspolaganju u posredovanju između informacija i korisnika, koji od arhiva nerijetko očekuju da budu pravi informacijski centri. Zahvaljujući suvremenim trendovima usmjerenima k novim tehnološkim sredstvima opisa i novim mogućnostima dostupnosti, korisnici očekuju brze i potpune informacijske usluge. Kako interes javnosti za arhive raste, a koncept i djelovanje korisničke/informacijske službe u arhivima se proširuju, nužno je razviti kvalitetne pristupne informacijske proizvode kako bi arhivi odgovorili zahtjevima koje globalno društvo pred njih postavlja.

Hrvoje Stančić u izlaganju *Očuvanje elektroničkih informacijskih objekata: arhivi, knjižnice, muzeji: zajednička koncepcija* objasnio je pojam elektroničke baštine koju je razložio na manje jedinice – elektroničke informacijske objekte (EOP) da bi zatim uputio na osnovne karakteristike EOP-a značajne za njihovo dugoročno čuvanje. Nadalje je izložio pregled osnovnih pristupa njihovu očuvanju (OAIS i INTERPARES modeli), definiciju pojma autentičnosti u elektroničkom okruženju kao i analizu mogućnost očuvanja autentičnosti elektroničkih informacijskih objekata, da bi, naposljetku, ponudio prijedlog mogućega zajedničkog pristupa arhiva, knjižnica i muzeja očuvanju elektroničke baštine.

U radu *Autorskopravni aspekt samoarhiviranja znanstvenih članaka* Ivana Hebrang Grgić opisala je ideju pohrane znanstvenih članaka, recenziranih ili nerecenziranih, na mrežu kako bi bili besplatno dostupni svima. Tu su inicijativu znanstvenici prihvatili kao rješenje problema sve slabije dostupnosti i vidljivosti njihovih radova, a u Velikoj je Britaniji pokrenut projekt RoMEO, čiji je osnovni cilj proučiti probleme intelektualnoga vlasništva u procesu samoarhiviranja i stvoriti skup metapodataka za opis prava vezanih uz samoarhiviranje. Zaštita autorskih prava samoarhiviranih članaka podrazumijeva i prethodnu zaštitu sadržaja, kao i mogućnost identifikacije različitih verzija istoga članka. Problemi vezani uz samoarhiviranje postupno se rješavaju, a sve više znanstvenika uočava prednosti samoarhiviranja.

Iva Melinščak Zlodi i Martina Melinščak u izlaganju *OAI@AKM*, posvećenom interoperabilnosti digitalnih zbirki, prikazale su Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI-PMH), koji je izvorno nastao u kontekstu reformiranja procesa

znanstvene komunikacije. Budući da se protokol pokazao primjenjivim u brojnim i raznolikim projektima vezanim za knjižnice, muzeje i arhive, 2000. su godine OCLC, CIMI, Ex Libris, NASA, Los Alamos National Laboratory, UKOLN Resource Discovery Network, Virginia Tech, kao i nekoliko američkih i britanskih sveučilišta, započeli njegovo testiranje. Posljednja je verzija objavljena 2002., a među onima koji primjenjuju protokol, osim tematskih i institucijskih arhiva, danas nalazimo i subject gatewaye, knjižnične OPAC-e, zbirke elektroničkih magistarskih i doktorskih radova, izdavače, Internet Archive Brewstera Kahlea, kao i različite muzejske i arhivske zbirke.

Gordon Dunsire u svome je izlaganju, *Development of a relational database schema for collection-level descriptions in SCONE, the Scottish Collections Network*, opisao razvoj sheme i strukture SCONE mreže preko koje je moguće doći do informacija o smještaju, sadržaju i dostupnosti zbirki gradiva koje se čuvaju u različitim kulturnim ustanovama u Škotskoj, s prikladnim linkovima koji upućuju na online izvore i obavijesna pomagala. Prikazani su brojni tehnički podatci te demonstriran rad baze koja se i dalje razvija u sklopu različitih istraživačkih projekata o interoperabilnosti i tematskih pretraživanja.

Žarka Vujić i Goran Zlodi u izlaganju *Opis zbirke na primjeru Strossmayerove galerije u Zagrebu* prikazali su primjenu RSLP modela i sheme za opis zbirki. Shema se temelji na Dublin Core koji je proširen elementima za opis zbirki, a podijeljen je u četiri glavna dijela koji se odnose na zbirku, lokaciju, osobe, institucije i pripadajuće relacije. Autori su je primijenili za opis doniranih zbirki ove galerije, a uz to su i istražili mogućnosti povezivanja i međusobnog upućivanja između opisa na razini zbirki i opisa na razini predmeta.

Mirna Willer je u *FRANAR: Funkcionalni zadaci i obrojčavanje preglednih kataložnih zapisa: konceptualni model* opisala rad na području kontrole autoriziranih podataka u okviru programa IFLA, ISO i ICA/CDS te različitih međunarodnih projekata. Detaljno je opisala konceptualni model kojega je IFLA-ina Radna grupe za FRANAR (Functional Requirements And Numbering of Authority Records) izradila za potrebe opisivanja funkcionalnih zadataka zapisa preglednih kataložnih jedinica i obrojčavanje entiteta koji se opisuju u tim zapisima. Nadalje je prikazala povezanost ovoga modela knjižnične zajednice sa širim okruženjem (muzeji, arhivi, agencije za autorska prava itd.) te problematizirala sustav dodjele međunarodnoga standardnog broja za autorizirane podatke (ISADN).

Normativna datoteka naziva hrvatskih nakladnika: definiranje sadržaja i mogućnosti korištenja izlaganje je u kojem su Davorka Pšenica i Tomica Vrbanc prikazali svoj rad na izradi zapisa preglednih kataložnih jedinica za nazive hrvatskih nakladnika tiskanih i elektroničkih publikacija u svrhu univerzalne bibliografske kontrole te vrste autorstva pri izradi i objavljivanju publikacija, izrade kazala naziva nakladnika za sekundarne publikacije, kao i u svrhu sustavnoga pretraživanja nakladnika u katalogu NSK u sustavu CROLIST. Pristup ovako opisanoj izradi zapisa preglednih kataložnih jedinica za nazive nakladnika mogao bi se smatrati početkom izgradnje baze podataka hrvatskih nakladnika koja bi se rabila dvojako – kao dio kataloga NSK ujedinjavala bi nakladničku produkciju pojedinoga nakladnika te davala podatke o različitim oblicima naziva nakladnika, promjenama naziva i pripadajućim nizovima ISBN-brojeva za svakog nakladnika, a postojanje elektroničke adrese nakladnika u zapisu pregledne kataložne jedinice također bi preko WebPAC-a omogućilo povezivanje s mrežnim stranicama nakladnika s količinom i aktualnošću podataka koja ovisi o onome tko ih izrađuje i održava te sa svim pogodnostima koje pružaju mrežni izvori.

Digitalizacija zemljopisnih karata Države Washington izlaganje je Laile Miletić Vejzović u kojem je opisala zajednički projekt sveučilišnih knjižnica u Washingtonu na izradi

digitalne baze podataka za 300 starih mapa te prikazala CONTENTdm multimedijски softver rabljen u tom projektu, kao i zadane metapodatke u usporedbi s Dublin Core standardom.

Dora Sečić prikazala je *Najnovije inicijative u informacijskom objedinjavanju sadržaja koje čuvaju arhivi, knjižnice i muzeji*, naglašujući da posljednjih godina sve češće dolazi do povezivanja različitih vrsta ustanova radi ujedinjavanja svih dostupnih informacija o istom predmetu kako bi se korisniku osigurao djelotvorniji i brži pristup do distribuirano pohranjenih elektroničkih zbirki. Kod nas već postoji nekoliko takvih inicijativa, primjerice portal CultureNet Croatia, a preko Ministarstva kulture Hrvatska se uključila i u Europsku mrežu kulturnog naslijeđa (European Heritage Network), no još nije došlo do stvarnoga virtualnog povezivanja informacijskih resursa različitih ustanova. Prikazana su međunarodna postignuća na tom području, primjerice projekti "Unaprijediti pristup kulturnoj građi" američke asocijacije Research Libraries Group (RLG), koja je pod nazivom Cultural Materials Alliance povezala niz značajnih ustanova s više kontinenata, Malvine (Rukopisi i pisma preko integriranih mreža u Europi) i mnogi drugi.

I ove su godine sudionici seminara imali mogućnost sudjelovati u radu raznovrsnih radionica:

Računalna inventarizacija i katalogiziranje u muzejima bavila se pitanjima sličnosti i razlika u postupcima inventariziranja i katalogiziranja muzejskih predmeta, izradom normiranoga rječnika te pitanjima praktične mogućnosti implementiranja i usuglašavanja domaćih propisa i međunarodnih normi i smjernica vezanih uz muzejsku dokumentaciju. Prikazana je praksa Gradskoga muzeja u Varaždinu, Pomorskoga muzeja u Dubrovniku te Arheološkoga muzeja, Hrvatskoga povijesnog muzeja i Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu.

Svrha radionice *Određivanje i izbor kriterija pri digitalizaciji građe: problemi i mogućnosti* bila je ukazati na probleme i mogućnosti koji se pojavljuju pri određivanju i odabiru kriterija u različitim fazama projekata oblikovanja digitalnih zbirki u knjižnicama. U sklopu su radionice predstavljeni pokrenuti projekti oblikovanja digitalnih zbirki u Hrvatskoj – Zbirka digitalizirane građe za slijepce i slabovidne osobe te digitalizirana Hemeroteka Gradske knjižnice "Franjo Marković" Križevci.

Unutar radionice *Kulturni turizam* predstavljeni su interaktivni multimedijски Zagrebački kulturni vodič na CDROM-u, dokumentarni film o gradu Varaždinu na DVD-u, suradnja zadarskoga arhiva i knjižnice na prikupljanju, obradi i multimedijalnoj prezentaciji građe o povijesti zadarskoga karnevala te različiti kulturno-turistički proizvodi s osvrtom na situaciju i primjere iz hrvatske prakse.

Na radionici *Opis zbirki* govorilo se o definiciji pojma zbirke u digitalnom okruženju, funkcionalnoj granulaciji, ulozi Collection Level Description (CLD) u otkrivanju izvora i upravljanju građivom, kao i o pojmu zbirke u arhivskom, knjižničnom i muzejskom okruženju. Raspravljalo se i o brojnim praktičnim pitanjima globalnoga informacijskog okruženja te mogućnostima međusobne suradnje različitih kulturnih i baštinskih ustanova.

U sklopu radionice *Konzervatorska i restauratorska dokumentacija* organizirane su četiri prezentacije postojećih informacijskih sustava s područja zaštite kulturne baštine: Digitalni katastar kulturnih dobara grada Zagreba, ARNA – Arhitektonsko naslijeđe online, Baze podataka arheološke dokumentacije Muzeja grada Rovinja i TEUTA–Informacijski sustav kulturne baštine RH razvijen u Ministarstvu kulture. Njihova je namjera bila upoznavanje svih sudionika u zaštiti kulturne baštine i srodnim djelatnostima s postojećim informacijskim sustavima u Hrvatskoj, prepoznavanje zajedničkih potreba, utvrđivanje zajedničkih standarda i ispitivanje interoperabilnosti postojećih sustava.

Katalogizacija digitalizirane građe prikazala je primjenu standarda, formata i smjernica za opis digitalizirane građe u okviru pojedinih projekata digitalizacije te ponudila raspravu o uporabi različitih standarda i formata za formalni opis digitalizirane građe, njezinu mjestu u knjižničnom katalogu, novim elementima vezanima uz tehnički i administrativni opis građe te različitim pristupima u strukturiranju opisa. Predstavljeni su projekti digitalizacije zemljopisnih karata države Washington te projekti katalogizacije digitaliziranih zemljopisnih karata u pojedinim nacionalnim knjižnicama, katalogizacija građe u projektima digitalizacije Narodne in univerzitetne knjižnice u Ljubljani te pilot–projekt digitalizacije građe u NSK.

Seminar je završio izvještajima voditelja radionica te raspravama i zaključcima o pokretanju zajedničke inicijative za realizaciju konkretnih projekata budući da se u okviru seminara Arhivi, knjižnice, muzeji još od početaka djeluje u tom smjeru.

Vlatka Lemić